

PLATFORMA NACIONALNOG SAVETA VLAHA

O OBAVEZUJUĆIM DEFINICIJAMA I TERMINOLOGIJI SA CILJEM PRECIZNIJE SAMOIDENTIFIKACIJE I EMANCIPACIJE VLAŠKE ZAJEDNICE, NJENOG RAZVOJA I PROMOCIJE, KAO ZAJEDNIČKI IMENITELJ DELOVANJA ORGANA KULTURNE AUTONOMIJE

U V O D

Imajući u vidu da, godinama unazad, u različitim društvenim sferama, kako u Srbiji, tako i u inostranstvu, postoje proizvoljnosti u tumačenjima specifičnosti postojanja, života i rada vlaške zajednice u Srbiji, nametnuta je potreba donošenja Platforme, kao pojmovnika sa jednoznačnom terminologijom i definicijama za opštu i posebnu upotrebu.

Ovakav, eksplicitni, dokument sa trajnim važenjem, namenjen je otklanjanju nepreciznosti, zabluda i kontroverzi, u komunikaciji unutar vlaške zajednice, ali i u pretpostavljenoj, višesmernoj komunikaciji vlaške zajednice sa društvenim i političkim okruženjem u zemlji i inostranstvu.

U osnovi, ovaj dokument, treba da poboljša komunikaciju među Vlasima, sa Vlasima i o Vlasima, uz napuštanje uvreženog stereotipa, koji ni u čemu nije primeren njihovoj realnoj samoidentifikaciji, kao i stepenu razvoja na kome se ova zajednica danas nalazi, uz uvažavanje specifičnih socio-kulturoloških i socio i psiho-lingvističkih karakteristika njenih članova.

Predstavljene obavezujuće definicije imaju zadatak da isključe bilo koje proizvoljno tumačenje, kako celine, tako i pojedinih detalja vlašskog pitanja, ali i da daju usmerenje kako i na koji način da se to autentično reprezentuje, u cilju razvoja, emancipacije i promocije vlaške zajednice. Ujedno, ovaj dokument ima za cilj da, u najvećoj meri, otkloni nejasnoće i nepreciznosti u realizaciji garantovanih prava i obaveza vlaške zajednice, kao i u primeni i ostvarivanju nadležnosti, zasnovanih na zakonima koji tretiraju prava i slobode nacionalnih manjina i njihovo organizovanje na osnovu važećih zakona i Ustavu Republike Srbije.

Za primenu ove Deklaracije u praksi, neophodno je postojanje društvenog i političkog konsenzusa, kako u samoj vlaškoj zajednici tako i čitavom društvu, uz podrazumevajuću institucionalnu podršku pozitivnoj diskriminaciji prema manjinskim zajednicama u Srbiji.

Ovaj dokument je bio tema prvog tematskog Panela koji je Nacionalni savet Vlaha organizovao u Boljevcu, 30. jula 2011. godine, a nekoliko puta razmatrao ga je i Izvršni odbor NSV, kvalitativno i kvantitativno menjajući njegovu sadržinu.

P r e a m b u l a

Najviši predstavnički organ vlaške zajednice u Srbiji je Nacionalni savet Vlaha.

Temelj rada i odlučivanja Nacionalnog saveta Vlaha čine Statut (donet šestog novembra 2010. godine u Žagubici i Deklaracija o ostvarivanju i unapređenju prava vlaške nacionalne zajednice zasnovanih na zakonima koji tretiraju prava i slobode nacionalnih manjina i njihovo organizovanje i Ustavu Republike Srbije.

1. VLASI - ETNIČKI ENTITET U ISTOČNOJ SRBIJI

Na srpskom: **Vla, Vlah, Vlasi, Vlajina, Vlajne, vlaški jezik, vlaški;**

Na vlaškom jeziku: **Rumîn, Rumînji; Rumîna, Rumînje; Vla, Vlajna, Vlasi; ljimba rumînjeaskă; rumînje(a)šč(tj)e, ljimba lu Rumînji nuoštri, ljimba a nuoastră, ljimba Vlahă, ljimba vlaška.**

- U procedurama popisa stanovništva, ukoliko se primenjuje dvojezično iskazivanje pripadnosti, može da se koristi samo naznačena dvojezična sinonimija.

- Druga imena, definicije, nove kovanice ili terminologija vezana za vlašku zajednicu i njihove pripadnik(c)e ne mogu se primenjivati ni u usmenoj ni u pisanoj javnoj (bilo kulturološkoj bilo pravnoj) komunikaciji, osim ukoliko se ovakva nomenklatura ne promeni odlukom Nacionalnog saveta Vlaha.

- Upotreba imena Vlasi-Rumuni, Rumuni-Vlasi, Vlasi-Srbi ili Srbi-Vlasi, nije nikada postojala i osim što predstavlja jednu veštačku i neshvatljivu tvorevinu, remeti emancipaciju i razvoj vlaške zajednice. Iz tog razloga, neprihvatljiva je upotreba tako izmišljenih imena, te se zbog toga ne mogu ni vezivati za Vlahe i vlašku zajednicu, niti je moguće da ih bilo ko pod tim imenom zastupa, u internoj ili eksternoj komunikaciji, uključujući i procedure izbora i sam izbor Nacionalnog saveta Vlaha. Najjači argument koji ide tome u prilog je činjenica da se radi o sintagmama koje mogu ubrzati asimilaciju Vlaha.

- U navedenom svetlu treba posmatrati i veoma zanimljive podatke sa dva ranija popisa stanovništva u Srbiji, što može da ukaže na svu štetnost manipulisanja nepostojećim etničkim nomenklaturama na štetu Vlaha:

1. Na popisu stanovnika 2002. godine, bilo je evidentirano 40.054 Vlaha/Vlahinja, a čak 54.726 govornika/ca vlašskog maternjeg jezika;

2. Na popisu stanovnika 1991. godine, Srba alterofona (!), sa vlaškim maternjim jezikom, bilo je preko 101.000 hiljada.

2. VLAŠKI JEZIK U ISTOČNOJ SRBIJI I NJEGOVA LINGVISTIČKA PRIPADNOST

Vlaški jezik istočne Srbije predstavlja lingvističku celovitost između Dunava i Morave, do granice sa Bugarskom, a nastavlja se i u vidinskoj bugarskoj oblasti.

Lingvistička pripadnost vlašskog jezika istočne Srbije je poznata i ne može se klasifikovati na neki drugi način. Vlasi su govornici Lingua daco-romanae sive valachicae, a u savremenom smislu lingvističkog tumačenja (postoji deset romanskih/romaničkih jezika: francuski, oksitanski ili provansalski, portugalski, kastiljanski, katalonski, sardski, italijanski, reto-romanski i rumunski, dok se deseti staro-dalmatski tj. dalmatski ili vegliotski koji ugasio pogibijom zadnjeg govornika – Tuone Udaina Burbura 10. juna 1898. godine u 6:30 h).

- Konkretizacijom navedene činjenice u Nacionalnom savetu Vlaha 20. marta 2011. godine iskazano je sledeće: Vlaški jezik sa obe strane Dunava u lingvističkom smislu nastao je u istorijskim uslovima “romanizacije” starosedelaca na širokom balkanskom prostoru. Ali su vlaški govori južno od Dunava ostali bez razvojne nadgradnje koja je poznata među lingvistima kao “re-romanizacija”.

- U istočnoj Srbiji po svojim sadašnjim karakteristikama vlaški jezik predstavlja regionalni manjinski jezik današnjih Vlaha.

- Imajući u vidu regionalni karakter vlaških govora koji se u takvom regionalnom statusu naziva vlaškim jezikom, sa tim smislom može se govoriti o njegovoj uslovnoj teritorijalnoj izdierenciranosti na Homoljsko-Braničevsko narečje i Krajinsko-Timočko narečje.

3. OČUVANJE VLAŠKOG JEZIKA KAO REGIONALNOG JEZIKA

Očuvanje vlašskog jezika kao regionalnog jezika je obaveza o kojoj brine Nacionalni savet Vlaha u svetlu prethodnih objašnjenja i pravila datih u Evropskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima.

Izvod iz Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima:

Član 1 - Definicija

Za potrebe ove Povelje:

a) "regionalni ili manjinski jezici" su jezici koji:

(i) su tradicionalno u upotrebi na određenoj teritoriji jedne države od strane državljana te države koji čine bročano manju grupu od ostatka stanovništva te države i koji su

(ii) različiti od zvaničnog jezika te države, što ne uključuje dijalekte zvaničnog jezika te države ili jezike radnika migranata;

b) "teritorija u kojoj su regionalni ili manjinski jezici u upotrebi" označava geografsku oblast u kojoj su pomenuti jezici sredstvo izražavanja određenog broja ljudi, čime se opravdavaju različite mere zaštite i unapređenja predviđene ovom poveljom;

- U kontekstu navedene Povelje treba dopuniti spisak jezika koji je naveden u ratifikacionom dokumentu o njenom usvajanju u vreme nadležnosti Skupštine SRJ.

- Stagnacija u razvoju vlaškog jezika, još iz vremena evropske Moderne, do danas, odvojila ga je od razvojno intenzivnog puta osavremenjenog, normiranog, modernog, rumunskog jezika. Otuda sve inicijative za očuvanje i korišćenje vlaškog jezika treba da imaju u vidu sadašnje stanje, sa ciljem njegovog svestranog razvoja kao posebnog jezika.

4. VLAŠKO PISMO

U istorijskom kontekstu o vlaškom pismu može se govoriti od 1484. godine, od kada datiraju prvi pisani dokumenti na vlaškom jeziku (idiomatico valachico scriptus), do današnjih dana. Uprkos dugim prekidima u njegovom direktnom apliciranju, ne može se zanemariti da je ono do Vlaha doprlo i u ćiriličnoj i u latiničnoj formi. Zato je potpuno logično da vlaško pismo mora da ima uporište u oba takva još uvek prisutna vlaška iskustva i praksi.

- Kada je u pitanju pisanje na vlaškom, među Vlasima se može govoriti samo o rudimentarnom korišćenju dostupnih pisama, uz kratkotrajno intenziviranje ćiriličnog rešenja posle Drugog svetskog rata, ali ne i o razvoju pismenosti na vlaškom jeziku.

- Imajući u vidu prethodno iskustvo, može se govoriti o tome da je, 24. januara 2012. godine, na sednici u Petrovcu na Mlavi, Nacionalni savet Vlaha doneo operativnu važnu odluku o produžavanju i daljem razvoju pisanja na vlaškom jeziku.

5. ZAPISIVANJE NA VLAŠKOM JEZIKU

Donošenjem prethodne odluke, stvoreni su svi preduslovi da u narednom periodu otpočne intenzivnije korišćenje navedenog pisma.

6. NORMIRANJE VLAŠKOG JEZIKA

Ovo je vrlo aktuelna tema u nastupima Nacionalnog saveta Vlaha. Međutim, to se može vezati samo za pismo kao ortografskom sistemu, a ne i za jezik na kome postoji veoma malo pisanog materijala.

Prioritetni zadatak Nacionalnog saveta Vlaha je očuvanje i revitalizacija vlaškog jezika i njegovih narečja.

- U cilju prevazilaženja konstatovanog stanja, zadatak nadležnih organa Nacionalnog saveta Vlaha je da u saradnji sa Prosvetnim savetom Republike Srbije, sačini predlog plana i programa, kao i određena metodička uputstva za izučavanje vlaškog jezika u sredinama gde žive Vlasi i u skladu sa zakonom istaknu takve šire potrebe.

- Neophodnim dopunama školskih programa treba obuhvatiti postojeće nastavne planove i programe za osnovne škole, koji bi sadržali delove o istorijskom i kulturnom nasleđu, kao svedočanstvo o vekovnom postojanju Vlaha na prostorima istočne Srbije i Balkana.
- Podrazumeva se da sve izmene i dopune treba da se usklade sa relevantnim zakonima koji tretiraju oblast sistema obrazovanja Republike Srbije, kao i važećih planova i programa za osnovno školsko obrazovanje Republike Srbije.

7. VLAŠKA IZDAVAČKA DELATNOST

Zvaničnim usvajanjem vlašskog pisma, otvaraju se nove mogućnosti za pisanje na vlaškom jeziku, što je preduslov i za razvoj izdavačke delatnosti, koja bi bila subvencionirana iz odgovarajućih fondova Srbije, ali i zemalja Evropske unije i drugih država.

U razvoju izdavačke delatnosti na vlaškom jeziku prepreka ne treba da bude nepostojanje zvanične standardizacije vlašskog jezika u širem smislu, već to treba da budu dva paralelna procesa.

Okvirno, izdavačka delatnost treba da obuhvati:

- Leksikon vlašskog jezika;
- Izdavanje knjiga domaćih istraživača i autora koji proučavaju vlaško nasleđe ili stvaraju na vlaškom;
- Uperedna gramatika vlašskog jezika;
- Godišnji narodni kalendar vlaških tradicija;
- Priručnik za učenje vlašskog jezika;
- Izdavanje Frazeološkog vlaško-srpskog rečnika, kao prikladnog štiva za što brže savladavanje jezika;
- Fototipska izdanja Palije iz Oraštije (1582.), Moxinog Kronografa (1620.), delova iz Šerbanove Biblije (1688.)...;
- Pokretanje najmanje jedne revije za vlaški jezik i tradiciju;
- Imajući u vidu da se svaki jezik, običaji i kultura lakše prihvataju u dečijem dobu, posebnu pažnju treba posvetiti izdavanju dečijih časopisa (slikovnica, stripova) i literature;
- Drugi projekti, inicirani od strane Nacionalnog saveta Vlaha, a u skladu sa politikom očuvanja i negovanja vlaške kulturne baštine, uz koordinaciju Odbora za informisanje i izdavačku delatnost i relevantne institucije koje će se stvoriti među Vlasima.

8. VLAŠKI KULTURNO-PROSVETNI CENTAR

Potrebno je formirati kulturno-prosvetne centre u svim opštinskim središtima gde žive Vlasi, koji bi, u skladu sa realnim potrebama i mogućnostima konkretnih sredina funkcionisali samostalno ili u sklopu već postojećih centara za kulturu (kao posebne sekcije). Njihov zadatak bi bio da oko sebe okupljaju sve organizacije i udruženja koja se na toj teritoriji bave očuvanjem kulturne i prosvetne baštine Vlaha, uz permanentan razvoj vlaške emancipacije, razvoja i promocije kulturnih sadržaja. Sve aktivnosti ovih centara ili sekcija bile bi koordinirane od strane Odbora za kulturu Nacionalnog saveta Vlaha, odnosno od odgovarajućih namenskih institucija koje se budu razvile u sistemu kulturne autonomije Vlaha.

9. VLAŠKI MEDIJI

Realizacija savremene medijske delatnosti uz obezbeđivanje međunarodne podrške (S.E.E.M.O, Beč i sl.), u izradi i korišćenju štampanih i elektronskih medija. Preduslov ovakvoj organizaciji bilo bi formiranje Vlaške medijske agencije, za nivo informisanja na vlaškom i drugih prezentacionih i etničkih kulturoloških potreba vlaške zajednice.

10. AGENDA O DODATNOJ PODRŠCI VLASIMA U SRBIJI

Rezultat pozitivnog odziva Vlade Republike Srbije vezano za širenje i obogaćivanje mogućnosti i prakse vlaške emancipacije na lokalnom, regionalnom i republičkom planu i dodatnog monitoringa Vlade nad aplikacijom manjinskih prava vlaške zajednice.

11. VLAŠKA KUĆA

Jedan zaokruženi ambijentalni sistem i više njegovih opštinskih replika kao muzeja (ili sekcija postojećih muzeja) vlaške tradicije, u cilju očuvanja, pamćenja i prezentacije vlaške materijalne i duhovne kulture. U tu svrhu uputiće se poziv svim pripadnicima vlaške zajednice da u duhu tradicije zadužbinarstva, poklone ili trajno prenesu ovakvoj instituciji na upotrebu neki svoj objekat koji bi mogao da bude preuređen u navedene svrhe. Na tom principu bi mogle da budu organizovane "vlaške kuće" u svim sredinama gde za to ima mogućnosti.

12. ZNAČAJNI DATUMI VLAŠKE NACIONALNE VERTIKALE

Mnoštvo je svetkovina koje se mogu kandidovati za vlašku nacionalnu svetsku/evropsku/balkansku/regionalnu proslavu, ali dve, svakako, treba uvrstiti:

- Antičko slavljenje PARILIA, 21. aprila svake godine - pastirska slava pastira (Ramnes, iz kojih su nastali Latini), osnivača Rima posvećena boginji PARES, ustanovljena u dalekoj prošlosti (758-728. pre Hrista).

U današnje vreme to se skoro u dan poklapa sa proslavom kod Vlaha istočne Srbije vezano za prvu mužu (premlaz) ovaca i obred NĀPROOR (22. april po julijanskom kalendaru, sveti Januarije po pravoslavnom kalendaru. To je ustvari početak pastirske nove godine, jedan dan pre Đurđevdana.

- Datum kada je imperator Caracalla izjednačio sve slobodne građane Rimske Imperije proglašenjem njihove jednakosti sa prestižnom pripadnošću građana Rima. To je Constitutio Antoniniana 212. godine (11. jula), po kome je svaki takav (novi fiskalni i vojni obveznik) mogao da koristi prestižno ime: CIVIS ROMANUS SUM!– GRAĐANIN SAM RIMA! Naravno sa pravima i obavezama koje je u to vreme podrazumevalo takvo plemenito ime. Svi samosvojni nazivi Vlaha na Balkanu (podunavlje, Istra, istorijska Makedonija – Meglen, Olimp, Tesalija, Pind, Epir itd.), ali i u Švajcarskoj (Reto-Romani) u osnovi imaju ime koje je hipostaza (izvedeni naziv) od ROMANUS (pripadnost Rimskoj Imperiji). Ima osnova da se navedena godina proslavlja kao dan kada je počelo rađanje direktnih predaka današnjih Vlaha na svim prostorima Evrope. Ove (2012.) godine, od tada se navršava tačno 1800 godina.

Autor: **Nacionalni savet Vlaha**